

Petra Meterc

MARKO GRBA SINGH

»Ko sem delal ta film, sem spoznal, da so spomini včasih lažni«

Marko Grba Singh se je rodil leta 1988 v Beogradu, v Jugoslaviji. Trenutno je na doktorskem študiju filmske režije na Fakulteti dramskih umetnosti v Beogradu. Posnel je več videospotov za srbske rock in pop skupine. Njegov prvi srednjemetražni film **Abdul in Hamza** (Abdul & Hamza, 2015) je bil v tekmovalni sekciji *FID Marseille*, kjer je osvojil posebno omembo žirije. Leta 2016 je v okviru projekta Looking China posnel kratki dokumentarec z naslovom **Zvezde nad Gaomeiguom** (Stars of Gaomeigu, 2017) v Yunnanu na Kitajskem, ki je prejel nagrado za najbolj inovativen kratki film na *Visions du Reel* leta 2017. Njegov kratkometražec **Če bi bilo po moje, ne bi nikoli odšel** (If I Had It My Way I Would Never Leave, 2015) je bil prikazan na filmskem festivalu v *Cannesu* 2017 v sekciji ACID. Trenutno je umetniški vodja filmskega festivala *BELDOCS*. Z režiserjem smo se pogovarjali na festivalu *Kino Otok*, kjer je predstavljal svoj zadnji celovečerec z naslovom **Rampart** (2021).

Rampart je filmski esej o otroštvu in o prostorih spominjanja. V zapuščenem stanovanju v Novem Beogradu se ob režiserjevi prisotnosti začno prebujati spomini na otroštvo. S praznih sten nas *VHS* posnetki odnesejo v leti 1998 in 1999, ko je bil režiser star dvanajst let. Spremljamo nostalgične trenutke otroške igrivosti in družinske dinamike, ob tem pa zunaj stanovanja, v katerem biva, Natove sile bombardirajo Srbijo. Film je tako tudi intimno okno v bližnjo preteklost in spregovori o osebnem, otroškem doživljanju dogodkov.

**

Kaj pomeni naslov filma, Rampart? | To je angleška beseda, ki ima različne pomen; lahko se uporablja kot glagol ali samostalnik, pomen pa bi bil nekakšna utrdba, utrditi ali ustvariti nekakšno strategijo, kako ostati za zidom trdnjave. Zelo zanimivo mi je bilo tudi, kako beseda zveni, ko jo izgovoriš, zveni

kot nekakšna pravljica beseda. Uporabil sem jo zato, ker je stanovanje v filmu trdnjava spominov, ki nas je ob marsičem, kar se je dogajalo, nekako varovala, torej je bilo stanovanje mehanizem za obrambo. Za ljudi, ki igrajo videoigre, je tu še en pomen. Sredi filma je prizor, v katerem z višine vidimo načrt mesta in po tem načrtu se podoba raztopi v podobo mesta iz videoigre »Heroes of Might and Magic«, ki se imenuje Rampart.

Si o tem filmu razmišljal, še preden so se tvoji starši odločili zapustiti družinsko stanovanje – ali si dobil idejo prav ob njihovi izselitvi? | Začel sem ga načrtovati, ko je bilo stanovanje že prazno. Pravzaprav sem se vračal tja fotografiral stanovanje in razgled iz njega. Nekako sem hotel posneti film o tem. Nato se je ideja razvila v film o spominih na otroštvo in na neki način tudi o koncu otroštva. A osnovna ideja je izhajala iz stanovanja, vsako sobo sem želel povezati z enim spominom iz preteklosti, kar pa se je kasneje nekako razširilo na vse območje, kjer sem odraščal, tudi na hišo in tako naprej.

Spomini v tvojem filmu so prikazani skozi VHS posnetke. Predstavljam si, da si jih imel veliko in jih je bilo treba pregledati ter narediti izbor. Kako si se odločil, kaj vključiti v film? | Imeli smo veliko materiala, saj je moj dedek, čeprav ni bil povezan s filmsko umetnostjo in ni bil nikakršen profesionalc, imel veliko kamer, že v šestdesetih in v sedemdesetih letih. Zelo rad je dokumentiral naša družinska srečanja, praznike, rojstne dneve, izlete. Všeč mu je bilo, ko smo bili vsi skupaj. To je počel trideset let, zato je bilo materiala veliko. Vedel sem, da imamo v hiši ogromno *VHS* kaset, zato sem, ko sem začel razmišljati o povezovanju tega stanovanja in sob s spomini, začel zbirati tudi gradivo, ki sem ga imel na voljo, nato pa se je nekako izkazalo, da bo film govoril o otroštvu. V stanovanju iz filma sem sicer živel od leta 1994 do 2015, torej je šlo za dolgih dvajset let, vendar sem se odločil osredotočiti na otroštvo.

Kakšen je bil torej proces montaže? | Del filma, ki se dogaja v sedanjem času, smo posneli v zgolj štirih dneh, toda delo v montaži je trajalo skoraj eno leto. Pravzaprav smo delali v času zaprtja zaradi pandemije. Najtežje je bilo ustvariti preskoke, skakanje iz sedanjosti v preteklost, iz preteklosti v sedanost, to je bila verjetno ena najtežjih stvari pri tem filmu.

Ob preskokih smo se začeli igrati tudi z zvokom. Prvi skok v preteklost se zgodi z zvokom *dial-up* modema. Ko zaslišite ta zvok, takoj veste, da gre za davne čase. (*smeh*)

Tudi dvojne ekspozicije v filmu se zdijo kot nekakšne zataknjenosti v času, zdi se, kot da bi gledali duhove ... | Tako je, z dvojnimi ekspozicijami sem želel doseči učinek prelivanja. Kot da bi ti, ko prvič poskusiš vžgati avto, to spodletelo, potem pa, ko ga poskusiš vžgati drugič, uspe ... in zapelješ se v preteklost. Tako je bilo denimo pri prvem prizoru, kjer se podoba sobe iz stanovanja preliva s posnetkom zabave. Tudi zadnji prizor je podoben, s tem sem film zaokrožil; najprej spomini privrejo iz sten stanovanja, nato pa se vanje tudi umaknejo. Stanovanje tako postane simbol preteklosti.

Odločil si se tudi za specifično zgodovinsko obdobje, leti 1998 in 1999, ko je prišlo do bombardiranja sil Nato v Srbiji. | Najprej smo pregledali ves material. Nekaj je bilo posnetega celo v New Yorku, kjer živi moj stric, dedek je tudi tam snemal ... Potem pa sem ugotovil, da ne morem vključiti vsega. Ta leta so bila zelo specifična – če se vrnem k pomenu naslova, gre za nekakšno obzidje, za občutek varnosti ... Hkrati pa se je po tem obdobju končalo tudi moje otroštvo, saj sem kmalu zatem postal najstnik.

So v Srbiji gledalci film gledali tudi kot pripoved o bombardiranju? | Trudil sem se, da bi bilo jasno, da film ne govori o tem; na vsak način sem se želel izogniti kakršni koli viktimizaciji. Nikakor nisem hotel, da bi v filmu izpadel kot žrtev, čeprav je ta dogodek iz otroštva zame zagotovo travmatičen. Film govori predvsem o prostorih mojega otroštva. Gledalce vrne v njihovo otroštvo, morda pa tudi v dogodke, ki so bili za njih travmatični.

Tudi tvoj prejšnji film, Abdul in Hamza, je do neke mere oprt na specifičen prostor. V Rampartu pa se zdi, da ima stanovanje, ki je v središču filma, vlogo samosvojega bitja. Kako si sam razmišljal o prostoru med ustvarjanjem filma? | Spomnim se, kako nam je Srđan Golubović, ki nam je predaval na filmski režiji v tretjem letniku študija, govoril, da je ob snemanju svojega prvega filma, **Absolutnih 100** (Apsolutnih 100, 2001), sam sebi napisal, da v filmu nastopajo trije liki. Dva brata in bloki Novega Beograda, t. i. *soliteri*, kar je name naredilo močan vtis.

Stanovanje je v mojem filmu pravzaprav organizem, ki odмира. Odmira naš čas z njim, seveda pa bodo vanj prišli neki novi ljudje. Kot da bi se naši spomini iz teh zidov počasi izcedili in gre za neke vrste konec, spet na drug način pa bodo ti spomini živeli naprej. Vsekakor gre za živ organizem, pri tem se je vse skupaj tudi začelo. Brez stanovanja ne bi bilo filma.

Kako si osebno doživljal ustvarjanje filma, ki je zelo intimen, saj se ukvarja s tvojim otroštvom, pa tudi z družinsko odgovornostjo? | Ko sem začel pregledovati posnetke iz preteklosti, sem imel močan občutek depersonalizacije. Medtem ko sem gledal tega otroka, je bil nekaj časa to samo otrok, to nisem bil jaz. To je res čudno. Značajske sem danes tako zelo drugačen, zdaj sem veliko bolj umirjen in tako naprej ... Na začetku je bilo to res zahtevno.

Kako se spominjaš tega obdobja otroštva in kaj te je najbolj presenetilo, ko si brskal po spominih? | Iz teh časov se pravzaprav ne spomnim veliko. Ko sem delal ta film, sem spoznal, da so spomini včasih lažni. Prepričan sem bil namreč, da so se nekateri dogodki zgodili pred nečem ali po nečem ... Spomini so v tem smislu lahko zelo zapleteni. To je bila tudi osebno zelo dobra izkušnja, lahko bi jo opisal kot nekakšen terapevtski proces, saj je šlo za podoživljanja tega časa, starše sem spet videl mlade ...

Si se s starši pogovarjal o tem, kaj nameravaš s filmom? Si jim pred končno verzijo pokazal tudi grobo montažo? | Pokazal sem jim grobo montažo in jih vprašal, ali se s tem strinjajo. Vse, ki se pojavijo v filmu, sem vprašal, ali jim je to, kar nameravam pokazati, v redu. Odzivi so bili različni. Nekateri filma niso hoteli gledati, saj bi bilo morda gledanje starih posnetkov za njih preveč nostalgичno ali stresno. A na koncu je bil film vsem zelo všeč. Moja babica je še živa in se je gledanju filma upirala skoraj eno leto. Zaradi mojega pokojnega dedka se ji je zdelo, da bi bilo to zanjo pretežko. Ko pa ga je navsezadnje pogledala, je bila res vesela.

V filmu mrgoli kulturnih, predvsem pa popkulturnih referenc, v njem so celo posnetki videoiger, pa premor za oglase. Mi lahko poveš kaj več o tem? | Vedno sem si želel v enega svojih filmov vključiti oglase, a nisem vedel, kako. Pri mojih prejšnjih filmih je bilo to nemogoče, zdaj pa sem dobil priložnost. (*smeh*) Prvi skok v preteklost v filmu je posnetek zabave brez zvoka, nato imamo prizor mene kot otroka z mojimi hrčki in za tem sem želel imeti nekaj, kar bi presekalo intimo. V film smo vstavili stare oglase, da bi gledalca šokirali. Ko gledalec vidi oglase, začne razmišljati, da je v tem filmu res prav vse mogoče.

Pravzaprav smo imeli nekaj podobnega kastingu za oglase (*smeh*). Zbrali smo jih res veliko in iz množice smo najprej

naredili izbor petih, potem pa se je to zdelo preveč, zato smo izbrali tri – oglas za juho, zaradi družine, saj film v nadaljevanju začne spoznavati mojo družino, drugi oglas je v filmu samo zato, ker sta v njem prisotni letnici, 1998 in 1999, in želel sem si, da se s tem film postavi v kontekst, tretji pa je oglas za avtomobil, kar je prav tako smiselno, saj v drugem delu filma naša družina zapusti državo z avtom. Šlo je za tovrstno logiko.

Ali razmišljaš o tem, da bi uporabil še kakšen del družinskega VHS gradiva pri kakšnem od tvojih naslednjih filmov? | Vse kasete smo digitalizirali, tako da jih imamo za osebni arhiv, vendar nisem prepričan, da se v njem skriva še kakšen film. Moj naslednji projekt je pravzaprav priprava na moj drugi dedek, a tokrat bo šlo za igrani film.

Lahko poveš kaj več o tem? | Moj priimek je Grba Singh – moj dedek je prišel iz Pandžaba v Indiji. Bil je sikh. Umril je trinajst let pred mojim rojstvom in zdaj snemam film o tem, kako bi bilo, če bi bil mlad v današnjem, sodobnem svetu.

»Z dvojnimi ekspozicijami sem želel doseči učinek prelivanja. Kot da bi ti, ko prvič poskusiš vžgati avto, to spodletelo, potem pa, ko ga poskusiš vžgati drugič, uspe ... in zapelješ se v preteklost.« – MGS

